ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 9ης Σεπτεμβρίου 2010 *

Στην υπόθεση C-64/08,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Landesgericht Linz (Αυστρία) με απόφαση της 23ης Ιανουαρίου 2008, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 19 Φεβρουαρίου 2008, στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας κατά του

Ernst Engelmann,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J.-C. Bonichot, πρόεδρο τμήματος, C. Toader, K. Schiemann (εισηγητή), P. Kūris και L. Bay Larsen, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: J. Mazák
γραμματέας: K. Malacek, υπάλληλος διοικήσεως,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 14ης Ιανουαρίου 2010,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— ο E. Engelmann, εκπροσωπούμενος από τους P. Ruth και T. Talos, Rechtsanwälte, καθώς και από τον A. Stadler,

— η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τη C. Pesendorfer,

— η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την L. Van den Broeck, επικουρούμενη από τους P. Vlaemminck και A. Hubert, advocaten,

— η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις Α. Σαμώνη-Ράντου, Μ. Τασοπούλου, Ο. Πατσοπούλου και Ε.-Μ. Μαμούνα,

— η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον F. Díez Moreno,

— η Πορτογαλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους L. Inez Fernandes και P. Mateus Calado καθώς και από την A. Barros,

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την P. Dejmek, στη συνέχεια, από τους E. Traversa και H. Krämer,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 23ης Φεβρουαρίου 2010,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Αντικείμενο της αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως είναι η ερμηνεία των άρθρων 43 ΕΚ και 49 ΕΚ.

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας που κινήθηκε κατά του E. Engelmann λόγω παραβάσεως της αυστριακής νομοθεσίας σχετικά με την εκμετάλλευση καζίνο.

Το νομικό πλαίσιο

3 Στην Αυστρία, τα τυχηρά παίγνια ρυθμίζονται από τον ομοσπονδιακό νόμο περί τυχηρών παιγνίων (Glücksspielgesetz), όπως δημοσιεύτηκε στο Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich [Αυστριακή Εφημερίδα της Κυβερνήσεως] 620/1989 (στο εξής: GSpG).

4 Όπως προκύπτει από τις προπαρασκευαστικές εργασίες του GSpG, ο νόμος αυτός, αφενός, αποβλέπει στη ρύθμιση των τυχηρών παιγνίων και, αφετέρου, επιδιώκει σκοπό φορολογικής φύσεως.

5 Όσον αφορά τον σκοπό που έγκειται στη ρύθμιση των τυχηρών παιγνίων, στο γενικό μέρος των επεξηγηματικών σημειώσεων του GSpG εκτίθεται ότι, υπό ιδανικές συνθήκες, η απόλυτη απαγόρευση των τυχηρών παιγνίων θα αποτελούσε την πλέον ορθολογική ρύθμιση, αλλά ότι, λαμβανομένης υπόψη της σαφώς έμφυτης στον άνθρωπο τάσεως προς τα τυχηρά παίγνια, θεωρείται ορθότερο αυτή η τάση να διοχετεύεται προς συγκεκριμένες κατευθύνσεις, προς το συμφέρον τόσο του ατόμου όσο και της κοινωνίας. Διευκρινίζει δε ότι κατ' αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνονται δύο σκοποί, ήτοι αποτρέπεται η παράνομη διοργάνωση τυχηρών παιγνίων, φαινόμενο που παρατηρείται στα κράτη όπου τα τυχηρά παίγνια απαγορεύονται πλήρως, και, συγχρόνως, παρέχεται το κράτος η δυνατότητα να εποπτεύει τη νόμιμη διεξαγωγή τυχηρών παιγνίων, κύριος σκοπός της οποίας πρέπει να είναι η προστασία των παικτών.

6 Όσον αφορά τους επιδιωκόμενους φορολογικούς σκοπούς, υπογραμμίζεται, με τις εν λόγω επεξηγηματικές σημειώσεις, το συμφέρον του ομοσπονδιακού κράτους να μπορεί να αντλεί τα υψηλότερα δυνατά έσοδα από το μονοπώλιο των τυχηρών παιγνίων, πράγμα που σημαίνει ότι η ομοσπονδιακή κυβέρνηση, κατά τη θέσπιση της ρυθμίσεως περί τυχηρών παιγνίων, τηρώντας και προστατεύοντας ταυτοχρόνως τους ρυθμιστικούς σκοπούς του νόμου, πρέπει να αποβλέπει στη διεξαγωγή των τυχηρών παιγνίων κατά τρόπο ώστε το μονοπώλιο αυτό να αποφέρει στο αυστριακό Δημόσιο τα υψηλότερα δυνατά έσοδα.

7 Το άρθρο 3 του GSpG καθιερώνει «κρατικό μονοπώλιο» στον τομέα των τυχηρών παιγνίων, ορίζοντας ότι το δικαίωμα διοργανώσεως και εκμεταλλεύσεως τυχηρών παιγνίων ανήκει, καταρχήν, στο κράτος, εφόσον δεν ορίζεται άλλως σε διάταξη του εν λόγω νόμου.

8 Δυνάμει του άρθρου 21, παράγραφος 1, του GSpG, ο ομοσπονδιακός Υπουργός Οικονομικών εξουσιοδοτείται να παρέχει δικαίωμα διοργανώσεως και εκμεταλλεύσεως τυχηρών παιγνίων χορηγώντας άδειες εκμεταλλεύσεως καζίνο. Ο αριθμός των αδειών που μπορούν να χορηγηθούν περιορίζεται σε δώδεκα συνολικώς, ενώ μπορεί να παραχωρηθεί μια μόνον άδεια ανά δημοτική περιφέρεια.

9 Οι προϋποθέσεις χορηγήσεως αδειών εκμεταλλεύσεως καθορίζονται στο άρθρο 21, παράγραφος 2, του GSpG. Το άρθρο αυτό διευκρινίζει, μεταξύ άλλων, ότι ο κάτοχος άδειας πρέπει να είναι ανώνυμη εταιρία με έδρα την Αυστρία, να διαθέτει βασικό κεφάλαιο ύψους τουλάχιστον 22 εκατομμυρίων ευρώ και, λόγω των περιστάσεων, να προσφέρει τις καλύτερες προοπτικές προσπορισμού μέγιστων φορολογικών εσόδων στους τοπικούς δημόσιους φορείς εξουσίας, τηρουμένων των κανόνων του εν λόγω νόμου όσον αφορά την προστασία των παικτών.

10 Βάσει του άρθρου 22 του GSpG, η διάρκεια ισχύος της άδειας δεν μπορεί να υπερβαίνει τα δεκαπέντε έτη.

11 Κατά το άρθρο 31, παράγραφος 1, του GSpG, ο ομοσπονδιακός Υπουργός Οικονομικών έχει δικαίωμα γενικής εποπτείας του κατόχου της άδειας. Προς τούτο, μπορεί να λαμβάνει γνώση των ετήσιων λογαριασμών του κατόχου της άδειας ενώ οι εξουσιοδοτημένοι με την άσκηση του δικαιώματος εποπτείας υπάλληλοι δύνανται να έχουν πρόσβαση στους χώρους ασκήσεως της εμπορικής δραστηριότητας του εν λόγω κατόχου. Εξάλλου, ο υπουργός εκπροσωπείται εντός των εταιριών που είναι κάτοχοι άδειας από έναν «κρατικό επίτροπο». Κατά το άρθρο 31, παράγραφος 3, του GSpG, οι ελεγχθέντες ετήσιοι λογαριασμοί υποβάλλονται, επιπλέον, στον ομοσπονδιακό Υπουργό Οικονομικών εντός προθεσμίας έξι μηνών από τη λήξη του οικείου οικονομικού έτους.

12 Η διοργάνωση τυχηρών παιγνίων από μη κατόχους άδειας εκμεταλλεύσεως καθώς και η συμμετοχή με εμπορικό σκοπό σε παίγνια που διοργανώνονται υπό τις συνθήκες αυτές αποτελούν αξιόποινες πράξεις. Κατά το άρθρο 168 του αυστριακού

Ποινικού Κώδικα (Strafgesetzbuch, στο εξής: StGB) τιμωρείται «όποιος είτε διοργανώνει παίγνιο στο οποίο το κέρδος ή η ζημία του παίκτη εξαρτάται αποκλειστικώς ή κυρίως από την τύχη ή το οποίο απαγορεύεται ρητώς, είτε προάγει τη συνάθροιση ατόμων προς διοργάνωση τέτοιου παιγνίου, με σκοπό να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε τρίτον περιουσιακό όφελος από τη διοργάνωση ή τη συνάθροιση αυτή».

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

13 Κάτοχος των δώδεκα αδειών εκμεταλλεύσεως καζίνο που προβλέπει το άρθρο 21 του GSpG είναι σήμερα η εταιρία Casinos Austria AG.

14 Οι άδειες αυτές χορηγήθηκαν αρχικώς στην εταιρία αυτή μέσω διοικητικής αποφάσεως της 18ης Δεκεμβρίου 1991, για δεκαπέντε έτη κατ' ανώτατο όριο.

15 Εν συνεχεία, οι άδειες εκμεταλλεύσεως των έξι καζίνο των πόλεων Bregenz, Graz, Innsbruck, Linz, Salzbourg και Βιέννης ανανεώθηκαν, προτού λήξει η ισχύς τους, για δεκαπέντε ακόμα έτη από 1ης Ιανουαρίου 1998, οπότε η ισχύ τους λήγει στις 31 Δεκεμβρίου 2012. Ομοίως, οι άδειες που αφορούν τα έξι καζίνο των πόλεων Baden, Bad Gastein, Kitzbühel, Kleinwalsertal, Seefeld και Velden ανανεώθηκαν για δεκαπέντε έτη από 1ης Ιανουαρίου 2001, οπότε η ισχύς τους λήγει στις 31 Δεκεμβρίου 2015.

16 Η Αυστριακή Κυβέρνηση επιβεβαίωσε, απαντώντας σε ερώτηση που της έθεσε το Δικαστήριο, ότι οι άδειες αυτές χορηγήθηκαν στο σύνολό τους χωρίς να προκηρυχθεί προηγουμένως δημόσιος διαγωνισμός για την υποβολή προσφορών.

17 Ο E. Engelmann, Γερμανός υπήκοος, εκμεταλλευόταν καζίνο στην Αυστρία και συγκεκριμένα στο Linz από τις αρχές του 2004 έως τις 19 Ιουλίου 2004 και στο Schärding από τον Απρίλιο του 2004 έως τον Απρίλιο του 2005. Στα εν λόγω καζίνο πρόσφερε στην πελατεία του, μεταξύ άλλων, ένα παίγνιο που αποκαλείται «ρουλέτα παρατήρησης» καθώς και τα παίγνια τράπουλας πόκερ και «Two Aces». Ο E. Engelmann δεν είχε υποβάλει στις αυστριακές αρχές αίτηση για τη χορήγηση άδειας διοργανώσεως τυχηρών παιγνίων, ούτε είχε λάβει νόμιμη έγκριση από τις αρμόδιες αρχές άλλου κράτους μέλους.

18 Με απόφαση της 5ης Μαρτίου 2007, το Bezirksgericht Linz κήρυξε τον E. Engelmann ένοχο για διοργάνωση, στην Αυστρία, τυχηρών παιγνίων με σκοπό τον προσπορισμό περιουσιακού οφέλους. Κατά την απόφαση αυτή, ο κατηγορούμενος είχε τελέσει το προβλεπόμενο από το άρθρο 168, παράγραφος 1, του StGB ποινικό αδίκημα της παράνομης διοργανώσεως τυχηρών παιγνίων. Για τον λόγο αυτόν, καταδικάστηκε σε καταβολή χρηματικής ποινής ύψους 2 000 ευρώ.

19 Κατά της ανωτέρω δικαστικής αποφάσεως ο E. Engelmann άσκησε έφεση ενώπιον του Landesgericht Linz. Το εθνικό αυτό δικαστήριο διατηρεί επιφυλάξεις ως προς τη συμβατότητα των διατάξεων του StGB, σε συνδυασμό με τους αυστριακούς κανόνες περί τυχηρών παιγνίων, με το δίκαιο της Ένωσης, ειδικότερα δε με τα άρθρα 43 ΕΚ και 49 ΕΚ.

20 Οι εν λόγω αμφιβολίες βασίζονται, πρώτον, στο γεγονός ότι, καθόσον γνωρίζει το αιτούν δικαστήριο, πριν θεσπιστούν οι κρίσιμες διατάξεις του GSpG δεν πραγματοποιήθηκε ανάλυση των κινδύνων που συνεπάγεται η παθολογική εξάρτηση από τα τυχηρά παίγνια και των νομικών ή πρακτικών δυνατοτήτων αποτροπής της. Το Landesgericht Linz εκτιμά ότι οι διατάξεις αυτές δεν συνάδουν προς τη νομολογία του Δικαστηρίου κατά την οποία οι λόγοι τους οποίους δύναται να επικαλεστεί κράτος μέλος προκειμένου να δικαιολογήσει περιορισμό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών

πρέπει να συνοδεύονται από ανάλυση της σκοπιμότητας και της αναλογικότητας του περιοριστικού μέτρου που λαμβάνει το εν λόγω κράτος.

21 Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς το αν η αυστριακή πολιτική που ακολουθείται στον τομέα των τυχηρών παιγνίων για τα οποία χορηγείται άδεια εκμεταλλεύσεως είναι συνεπής και συστηματική. Το αιτούν δικαστήριο υποστηρίζει ότι για συνεπή και συστηματικό περιορισμό της συναφούς με τα τυχηρά παίγνια και τα στοιχήματα δραστηριότητας μπορεί να γίνεται λόγος μόνον όταν ο νομοθέτης αξιολογεί όλες τις κατηγορίες και τους τομείς των τυχηρών παιγνίων και στη συνέχεια επεμβαίνει ανάλογα με το βαθμό επικινδυνότητας ή την πιθανότητα προκλήσεως εξαρτήσεως που διαπιστώνει στον οικείο τομέα. Κατά το αιτούν δικαστήριο, τούτο δεν συμβαίνει στην Αυστρία. Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο του αυστριακού μονοπωλίου για τα τυχηρά παίγνια, επιτρέπεται η διαφήμιση του τομέα αυτού σε μεγάλη έκταση, και, στο μέτρο αυτό, στην Αυστρία γίνεται αποδεκτή ακόμη και η ενεργός παρότρυνση για συμμετοχή σε τυχηρά παίγνια και στοιχήματα.

22 Τρίτον, το Landesgericht Linz αμφιβάλλει ως προς το αν ο περιορισμός της χορηγήσεως άδειας μόνο σε ανώνυμες εταιρίες που εδρεύουν στην ημεδαπή, με σκοπό την πάταξη της οικονομικής εγκληματικότητας, του ξεπλύματος χρήματος και της παθολογικής εξαρτήσεως από τα τυχηρά παίγνια, συνάδει προς τις επιταγές της καταλληλότητας, της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας.

23 Τέταρτον, το Landesgericht παραπέμπει στην ενδελεχή έρευνα των εθνικών αρχών σχετικά με τα φορολογικά έσοδα που προέρχονται από τους φόρους που καταβάλλουν τα καζίνο. Η κατάσταση αυτή προσκρούει στη νομολογία του Δικαστηρίου κατά την οποία οι περιορισμοί των θεμελιωδών ελευθεριών στον τομέα των τυχηρών παιγνίων πρέπει να εξυπηρετούν πράγματι τον σκοπό του περιορισμού των ευκαιριών συμμετοχής σε τυχηρά παίγνια και όχι της εξευρέσεως μιας νέας πηγής εσόδων.

24 Κατά το αιτούν δικαστήριο, αν υποτεθεί ότι οι διατάξεις του δικαίου της Ένωσης επιτρέπουν τη χορήγηση άδειας στον E. Engelmann για την εκμετάλλευση καζίνο, χωρίς να υποχρεούται να ιδρύσει ή να αποκτήσει ανώνυμη εταιρία με έδρα στην Αυστρία,

αυτός θα μπορούσε καταρχήν να υποβάλει αίτηση για τη χορήγηση της σχετικής άδειας. Σε περίπτωση που του είχε χορηγηθεί η άδεια αυτή, δεν θα συνέτρεχαν πλέον τα στοιχεία της αντικειμενικής υποστάσεως του εγκλήματος της παράνομης διοργανώσεως τυχερού παιγνίου κατά την έννοια του άρθρου 168 του Ποινικού Κώδικα.

25 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Landesgericht Linz αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 43 [ΕΚ] την έννοια ότι απαγορεύει νομοθετική διάταξη κράτους μέλους η οποία επιφυλάσσει την εκμετάλλευση τυχηρών παιγνίων σε καζίνο μόνο σε εταιρίες που έχουν την εταιρική μορφή ανώνυμης εταιρίας με έδρα στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους, δηλαδή η διάταξη η οποία επιβάλλει την ίδρυση ή αγορά τέτοιας κεφαλαιουχικής εταιρίας εντός του κράτους μέλους αυτού;

2) Έχουν τα άρθρα 43 ΕΚ και 49 ΕΚ την έννοια ότι απαγορεύουν κάθε κρατικό μονοπώλιο για ορισμένα τυχηρά παίγνια, όπως είναι τα τυχηρά παίγνια στα καζίνο, εφόσον στο οικείο κράτος μέλος δεν υπάρχει γενικά καμία συνεπής και συστηματική πολιτική για τον περιορισμό των τυχηρών παιγνίων, καθόσον οι διοργανωτές τέτοιων παιγνίων που είναι κάτοχοι κρατικής άδειας απευθύνουν παροτρύνσεις για συμμετοχή σε τυχηρά παίγνια –π.χ. σε κρατικά στοιχήματα σχετικά με αθλητικές εκδηλώσεις και σε κρατικές λαχειοφόρους αγορές– και προβαίνουν στη σχετική διαφήμιση (στην τηλεόραση, σε εφημερίδες και περιοδικά), η οποία μάλιστα φτάνει στο σημείο να προσφέρει τη δυνατότητα εξαργύρωσης του δελτίου λίγο πριν την κλήρωση [“TOI TOI TOI – Glaub’ ans Glück”] (“Χτύπα ξύλο – Πίστεψε στην τύχη”);

3) Έχουν τα άρθρα 43 [ΕΚ] και 49 ΕΚ την έννοια ότι εμποδίζουν την εφαρμογή εθνικής διατάξεως που προβλέπει ότι όλες οι άδειες διοργανώσεως και εκμεταλλεύσεως τυχηρών παιγνίων και καζίνο που προβλέπει η εθνική νομοθεσία περί

τυχηρών παιγνίων χορηγούνται για περίοδο δεκαπέντε ετών βάσει ρυθμίσεως που αποκλείει από τη διαδικασία υποβολής προσφορών για τη χορήγηση των αδειών τους κοινοτικούς υποψήφιους (που δεν έχουν την ιθαγένεια του οικείου κράτους μέλους);»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

26 Ο E. Engelmann, ο οποίος δεν αμφισβητεί το γεγονός ότι δεν υπέβαλε αίτηση χορηγήσεως άδειας εκμεταλλεύσεως καζίνο στην Αυστρία, δεν μπορούσε, εν πάση περιπτώσει, να λάβει τέτοια άδεια, δεδομένου ότι, αφενός, δεν πληρούσε τις προς τούτο απαιτούμενες προϋποθέσεις της εθνικής νομοθεσίας, ήτοι, δεν αποτελούσε ανώνυμη εταιρία με έδρα στο εν λόγω κράτος μέλος, και, αφετέρου, το σύνολο των προβλεπόμενων από την εθνική νομοθεσία αδειών είχαν ήδη χορηγηθεί σε αυστριακή εταιρία. Κατά το αιτούν δικαστήριο, η συνδρομή των στοιχείων της αντικειμενικής υποστάσεως του εγκλήματος για το οποίο κατηγορείται ο E. Engelmann συναρτάται με το ζήτημα της νομιμότητας του εν λόγω αποκλεισμού. Επομένως, πρέπει καταρχάς να εξεταστεί το πρώτο και το τρίτο ερώτημα.

Επί του πρώτου ερωτήματος

27 Με το πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 43 ΕΚ απαγορεύει δύο από τις προϋποθέσεις που επιβάλλει η εθνική νομοθεσία στους κατόχους αδειών εκμεταλλεύσεως καζίνο, ήτοι την υποχρέωση να αποτελούν φορείς που έχουν τη νομική μορφή ανώνυμης εταιρίας καθώς και την υποχρέωση να έχουν την έδρα τους στην ημεδαπή.

Επί της υποχρεώσεως που επιβάλλεται στους κατόχους άδειας να έχουν τη νομική μορφή ανώνυμης εταιρίας

28 Ο όρος ότι οι οικονομικοί φορείς που επιθυμούν να εκμεταλλεύονται καζίνο πρέπει να έχουν τη νομική μορφή ανώνυμης εταιρίας συνιστά περιορισμό της ελευθερίας εγκαταστάσεως κατά την έννοια του άρθρου 43 ΕΚ. Ο όρος αυτός εμποδίζει τους οικονομικούς φορείς που είναι φυσικά πρόσωπα, καθώς και τις επιχειρήσεις που έχουν επιλέξει, στο κράτος μέλος εγκαταστάσεώς τους, άλλη εταιρική μορφή, να ιδρύσουν δευτερεύουσα εγκατάσταση στην Αυστρία (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 12ης Ιουλίου 1984, 107/83, Klopp, Συλλογή 1984, σ. 2971, σκέψη 19, της 7ης Ιουλίου 1988, 143/87, Stanton και L'Étoile 1905, Συλλογή 1988, σ. 3877, σκέψη 11, καθώς και της 29ης Απριλίου 2004, C-171/02, Επιτροπή κατά Πορτογαλίας, Συλλογή 2004, σ. I-5645, σκέψη 42).

29 Πρέπει να εξεταστεί κατά πόσον ένας τέτοιος περιορισμός δύναται να γίνει δεκτός βάσει των μέτρων παρεκκλίσεως που ρητώς προβλέπει η Συνθήκη ΕΚ ή να δικαιολογηθεί, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος. Το άρθρο 46, παράγραφος 1, ΕΚ επιτρέπει περιορισμούς που δικαιολογούνται από λόγους δημόσιας τάξεως, δημόσιας ασφάλειας ή δημόσιας υγείας. Η νομολογία του Δικαστηρίου έχει δεχθεί ορισμένους επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος που επίσης είναι ικανοί να δικαιολογήσουν τους εν λόγω περιορισμούς, όπως είναι, μεταξύ άλλων, οι σκοποί που συνίστανται στην προστασία των καταναλωτών, στην πρόληψη τόσο της απάτης όσο και της παρότρυνσης των πολιτών σε υπερβολική σπατάλη χρημάτων για παίγνια, καθώς και, γενικώς, στην αποτροπή της διαταράξεως της κοινωνικής τάξεως.

30 Όπως επισήμανε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με τις παρατηρήσεις της και ο γενικός εισαγγελέας με το σημείο 68 των προτάσεών του, ορισμένοι σκοποί μπορούν ενδεχομένως να δικαιολογήσουν την επιβολή σε έναν οικονομικό φορέα της υποχρεώσεως να έχει συγκεκριμένη νομική μορφή. Συγκεκριμένα, οι υποχρεώσεις τις οποίες οφείλουν να τηρούν οι ανώνυμες εταιρίες, ειδικότερα δε όσον αφορά την εσωτερική τους οργάνωση, την τήρηση των λογαριασμών τους, τους ελέγχους στους οποίους δύνανται να υποβληθούν και τις σχέσεις τους με τους τρίτους, ενδέχεται, λαμβανομένων

υπόψη των ιδιαιτεροτήτων του τομέα των παιγνίων και του κινδύνου που αυτά εγκυμονούν, να δικαιολογήσουν την επιβολή τέτοιας υποχρεώσεως.

31 Η εκτίμηση σχετικά με το αν οι σκοποί αυτοί όντως επιδιώκονται, εν προκειμένω, μέσω της επιβολής στον οικονομικό φορέα της υποχρεώσεως να έχει τη νομική μορφή ανώνυμης εταιρίας και αν επιπλέον μπορούν να αποτελέσουν δικαιολογητικό λόγο βάσει μέτρου παρεκκλίσεως που ρητώς προβλέπει η Συνθήκη ΕΚ ή επιτακτικού λόγου γενικού συμφέροντος που αναγνωρίζει η νομολογία του Δικαστηρίου καθώς και, ενδεχομένως, αν η απαίτηση αυτή συνάδει προς την αρχή της αναλογικότητας δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί ελλείψει πρόσθετων πληροφοριακών στοιχείων. Υπό τις περιστάσεις αυτές, απόκειται στα εθνικά δικαστήρια να προβούν στην εκτίμηση αυτή.

Επί της υποχρεώσεως που επιβάλλεται στους κατόχους άδειας εκμεταλλεύσεως καζίνο να έχουν την έδρα τους στην ημεδαπή

32 Όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, και ο γενικός εισαγγελέας με τα σημεία 51 και 52 των προτάσεών του, η υποχρέωση που επιβάλλεται στους κατόχους άδειας εκμεταλλεύσεως καζίνο να έχουν την έδρα τους στην ημεδαπή συνιστά περιορισμό της ελευθερίας εγκαταστάσεως κατά την έννοια του άρθρου 43 ΕΚ καθόσον εισάγει δυσμενείς διακρίσεις εις βάρος των εταιριών η έδρα των οποίων βρίσκεται σε άλλο κράτος μέλος και εμποδίζει τις εταιρίες αυτές να εκμεταλλεύονται καζίνο στην Αυστρία μέσω πρακτορείου, υποκαταστήματος ή θυγατρικής εταιρίας.

33 Η διαπίστωση αυτή ουδόλως τίθεται υπό αμφισβήτηση από το γεγονός, που επικαλείται η Αυστριακή Κυβέρνηση, ότι η υποχρέωση αυτή βαρύνει τους οικονομικούς φορείς μόνον από τη στιγμή που τους ανατίθεται η εκμετάλλευση και καθ' όλη τη διάρκεια ισχύος της εν λόγω άδειας. Συγκεκριμένα, όπως επισήμανε και ο γενικός

εισαγγελέας με το σημείο 62 των προτάσεών του, η υποχρέωση αυτή είναι ικανή να αποθαρρύνει τις εταιρίες που είναι εγκατεστημένες σε άλλα κράτη μέλη από την υποβολή αιτήσεως χορηγήσεως άδειας λόγω των εξόδων εγκαταστάσεως και λειτουργίας στην Αυστρία στα οποία θα πρέπει να υποβληθούν εάν η αίτησή τους γίνει δεκτή. Εξάλλου, το σύστημα αυτό δεν μπορεί να αποτρέψει το γεγονός ότι οι εγκατεστημένες σε άλλο κράτος μέλος εταιρίες εμποδίζονται να εκμεταλλεύονται καζίνο επί αυστριακού εδάφους μέσω πρακτορείου, υποκαταστήματος ή θυγατρικής εταιρίας.

34 Συναφώς, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, στο μέτρο που ένας περιορισμός, όπως ο επίμαχος εν προκειμένω, εισάγει διάκριση, δεν συμβιβάζεται με το δίκαιο της Ένωσης παρά μόνον αν προκύπτει από ρητή διάταξη που θεσπίζει εξαίρεση, όπως το άρθρο 46 ΕΚ περί δημόσια τάξεως, δημόσιας ασφάλειας και δημόσιας υγείας (αποφάσεις της 16ης Ιανουαρίου 2003, C-388/01, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 2003, σ. I-721, σκέψη 19, και της 6ης Οκτωβρίου 2009, C-153/08, Επιτροπή κατά Ισπανίας, Συλλογή 2009, σ. I-9735, σκέψη 37).

35 Ο περιορισμός αυτός πρέπει επιπλέον να πληροί και τις προϋποθέσεις που απορρέουν από τη νομολογία του Δικαστηρίου όσον αφορά την αναλογικότητά του και δεν μπορεί να θεωρείται κατάλληλος να διασφαλίσει την επίτευξη του προβαλλόμενου σκοπού παρά μόνον αν σκοπεί πράγματι στην επίτευξή του με συνοχή και συστηματικότητα (βλ., συναφώς, απόφαση της 8ης Σεπτεμβρίου 2009, C-42/07, Liga Portuguesa de Futebol Profissional και Bwin International, Συλλογή 2009, σ. I-7633, σκέψεις 59 έως 61).

36 Η Αυστριακή Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η υποχρέωση που επιβάλλεται στους κατόχους άδειας εκμεταλλεύσεως καζίνο να έχουν την έδρα τους στην ημεδαπή σκοπεί να καταστήσει δυνατό τον αποτελεσματικό έλεγχο των οικονομικών φορέων που δραστηριοποιούνται στον τομέα των τυχηρών παιγνίων, προς αποτροπή της εκμεταλλεύσεως των δραστηριοτήτων αυτών για εγκληματικούς σκοπούς ή για απάτες. Η υποχρέωση αυτή παρέχει, μεταξύ άλλων, τη δυνατότητα ασκήσεως ορισμένου ελέγχου επί των αποφάσεων που λαμβάνονται από τα εταιρικά όργανα δεδομένου ότι στη σύνθεση οργάνων όπως το εποπτικό συμβούλιο συμμετέχουν και εκπρόσωποι του Δημοσίου.

37 Συναφώς, αρκεί η διαπίστωση, χωρίς να απαιτείται να προσδιοριστεί αν ο σκοπός αυτός δύναται να εμπίπτει στην έννοια της δημόσιας τάξεως, ότι ο κατηγορηματικός αποκλεισμός από τη διαδικασία αδειοδοτήσεως των εγκατεστημένων σε άλλο κράτος μέλος οικονομικών φορέων είναι δυσανάλογος, διότι βαίνει πέραν του μέτρου που είναι αναγκαίο για την πάταξη της εγκληματικότητας. Συγκεκριμένα, υπάρχουν διάφορα μέσα ελέγχου των δραστηριοτήτων και των λογαριασμών αυτών των φορέων (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 6ης Νοεμβρίου 2003, C-243/01, Gambelli κ.λπ., Συλλογή 2003, σ. I-13031, σκέψη 74, της 6ης Μαρτίου 2007, C-338/04, C-359/04 και C-360/04, Placanica κ.λπ., Συλλογή 2007, σ. I-1891, σκέψη 62, καθώς και προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Ισπανίας, σκέψη 39).

38 Μεταξύ άλλων μέσων ελέγχου, παρατίθενται η δυνατότητα να απαιτηθεί η τήρηση χωριστών λογαριασμών για κάθε καζίνο του ίδιου οικονομικού φορέα, ελεγχόμενων από εξωτερικό λογιστή, η δυνατότητα συστηματικής ανακοινώσεως των αποφάσεων που λαμβάνουν τα όργανα των εταιριών που κατέχουν άδειες καθώς και η δυνατότητα συλλογής πληροφοριών σχετικά με τα διευθυντικά στελέχη ή τους κύριους μετόχους των εταιριών αυτών. Επιπλέον, όπως επισήμανε και ο γενικός εισαγγελέας με το σημείο 60 των προτάσεών του, έλεγχοι μπορούν να διενεργούνται και κυρώσεις να επιβάλλονται σε κάθε επιχείρηση εγκατεστημένη σε κράτος μέλος, ανεξαρτήτως του τόπου διαμονής των διευθυνόντων αυτήν.

39 Επιπλέον, λαμβανομένης υπόψη της επίμαχης δραστηριότητας, ήτοι της εκμεταλλεύσεως καζίνο επί αυστριακού εδάφους, τίποτα δεν εμποδίζει τη διενέργεια ελέγχων στις εγκαταστάσεις των εν λόγω χώρων προκειμένου, μεταξύ άλλων, να αποτραπεί η εκ μέρους των οικονομικών φορέων διάπραξη οποιασδήποτε απάτης εις βάρος των καταναλωτών.

40 Κατά συνέπεια, η απάντηση που πρέπει να δοθεί στο πρώτο ερώτημα είναι ότι το άρθρο 43 ΕΚ έχει την έννοια ότι απαγορεύει νομοθετική ρύθμιση κράτους μέλους η οποία επιφυλάσσει την εκμετάλλευση τυχηρών παιγνίων σε καζίνο μόνο σε οικονομικούς φορείς που έχουν την έδρα τους στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους.

Επί του τρίτου ερωτήματος

41 Μολονότι το τρίτο ερώτημα αφορά, όπως προκύπτει από το γράμμα του, τις προϋποθέσεις που εισάγουν δυσμενείς διακρίσεις και οι οποίες εφαρμόζονται, βάσει της εθνικής νομοθεσίας, στις προκηρύξεις για την υποβολή προσφορών σχετικά με τη χορήγηση αδειών εκμεταλλεύσεως καζίνο στην Αυστρία, δεν αμφισβητείται, υπό το πρίσμα των πληροφοριών που παρέσχε η Αυστριακή Κυβέρνηση, ότι δεν προκηρύχθηκε κανένας διαγωνισμός για την υποβολή προσφορών και ότι δεν εξασφαλίστηκε ούτε η ελάχιστη διαφάνεια κατά τις δύο διαδικασίες χορηγήσεως στην Casinos Austria AG, με έναρξη ισχύος, αντιστοίχως, από 1ης Ιανουαρίου 1998 και από 1ης Ιανουαρίου 2001, των δώδεκα αδειών που ήταν διαθέσιμες κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης. Επιπλέον, οι δώδεκα αυτές άδειες αντιπροσώπευαν το σύνολο των προβλεπόμενων από την εθνική νομοθεσία αδειών.

42 Κατά συνέπεια, το τρίτο ερώτημα πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι σκοπεί στη διευκρίνιση του ζητήματος αν τα άρθρα 43 ΕΚ και 49 ΕΚ απαγορεύουν τη χορήγηση, υπό συνθήκες παντελούς απουσίας ανταγωνισμού, του συνόλου των αδειών εκμεταλλεύσεως καζίνο στο έδαφος κράτους μέλους για διάρκεια δεκαπέντε ετών.

43 Τρεις περιορισμοί μπορούν να επισημανθούν στο πλαίσιο αυτό, ήτοι, πρώτον, ο περιορισμένος αριθμός των αδειών εκμεταλλεύσεως καζίνο, δεύτερον, η χορήγηση των αδειών αυτών για διάρκεια δεκαπέντε ετών και, τρίτον, το γεγονός ότι η χορήγηση αυτή πραγματοποιήθηκε υπό συνθήκες πλήρους αδιαφάνειας. Για κάθε προαναφερθέντα περιορισμό, πρέπει να εξετασθεί χωριστά, ιδίως, το κατά πόσον ο περιορισμός αυτός είναι πρόσφορος για τη διασφάλιση της επιτεύξεως του σκοπού ή των σκοπών που επιδιώκει το οικείο κράτος μέλος και το κατά πόσο βαίνει πέραν αυτού που είναι αναγκαίο για την επίτευξή τους (προπαρατεθείσα απόφαση Placanica κ.λπ., σκέψη 49, καθώς και απόφαση της 8ης Σεπτεμβρίου 2010, C-46/08, Carmen Media Group, Συλλογή 2010, σ. I-8145, σκέψη 60).

44 Όσον αφορά, πρώτον, το γεγονός ότι ο αριθμός των αδειών εκμεταλλεύσεως καζίνο είναι περιορισμένος, δεν αμφισβητείται ότι ο περιορισμός αυτός συνεπάγεται εμπόδια στην άσκηση των δικαιωμάτων ελεύθερης εγκαταστάσεως και ελεύθερης παροχής υπηρεσιών (προπαρατεθείσα απόφαση Placanica κ.λπ., σκέψεις 50 και 51).

45 Εντούτοις, προκύπτει, υπό την επιφύλαξη εξακριβώσεως εκ μέρους του αιτούντος δικαστηρίου, ότι, στον οικείο τομέα, ο περιορισμός σε δώδεκα των αδειών, και επομένως και των καζίνο, πράγμα που συνεπάγεται, σύμφωνα με τα στοιχεία που προσκόμισε η Αυστριακή Κυβέρνηση, ότι αναλογεί ένα καζίνο ανά 750 000 κατοίκους, παρέχει τη δυνατότητα, ως εκ φύσεώς του, να περιοριστούν οι ευκαιρίες επιδόσεως σε τυχηρά παίγνια και, ως εκ τούτου, να επιτευχθεί ένας σκοπός γενικού συμφέροντος αναγνωριζόμενος από το δίκαιο της Ένωσης (βλ., συναφώς, προπαρατεθείσες αποφάσεις Gambelli κ.λπ., σκέψεις 62 και 67, Placanica κ.λπ., σκέψη 563, καθώς και Carmen Media Group, σκέψη 84). Λαμβανομένου υπόψη ότι οι καταναλωτές πρέπει να μετακινηθούν για να μεταβούν στις εγκαταστάσεις ενός καζίνο προκειμένου να επιδοθούν στα εν λόγω τυχηρά παίγνια, ο περιορισμός του αριθμού των καζίνο συνεπάγεται πρόσθετη παρεμπόδιση της συμμετοχής στα παίγνια αυτά.

46 Όσον αφορά, δεύτερον, τη διάρκεια ισχύος των αδειών, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η χορήγηση αδειών για διάρκεια που μπορεί να εκτείνεται μέχρι και δεκαπέντε έτη δύναται να παρακωλύσει ή και να καταστήσει αδύνατη την άσκηση των ελευθεριών που κατοχυρώνουν τα άρθρα 43 ΕΚ και 49 ΕΚ εκ μέρους των εγκατεστημένων σε άλλα κράτη μέλη οικονομικών φορέων και, συνεπώς, συνιστά περιορισμό της άσκησης των ελευθεριών αυτών (βλ., συναφώς, απόφαση της 9ης Μαρτίου 2006, C-323/03, Επιτροπή κατά Ισπανίας, Συλλογή 2006, σ. I-2161, σκέψη 44).

47 Όσον αφορά την εκτίμηση της συμβατότητας του περιορισμού αυτού με το δίκαιο της Ένωσης, υπενθυμίζεται ότι η ελευθερία εγκαταστάσεως και η ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, ως θεμελιώδεις αρχές της Συνθήκης, μπορούν να περιοριστούν μόνον από ρυθμίσεις δικαιολογούμενες από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος και εφαρμοζόμενες επί παντός προσώπου ή επιχειρήσεως που ασκεί δραστηριότητα εντός του κράτους μέλους υποδοχής. Εξάλλου, προκειμένου να δικαιολογείται η επίμαχη εθνική κανονιστική ρύθμιση, αυτή πρέπει να είναι πρόσφορη για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και να μην υπερβαίνει το αναγκαίο μέτρο για την επίτευξή

του (προπαρατεθείσα απόφαση της 9ης Μαρτίου 2006, Επιτροπή κατά Ισπανίας, σκέψη 45 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

48 Τούτο ισχύει εν προκειμένω, δεδομένου ότι η χορήγηση αδειών για διάρκεια που μπορεί να εκτείνεται μέχρι και δεκαπέντε έτη είναι δικαιολογημένη, υπό την επιφύλαξη εξακριβώσεως από το αιτούν δικαστήριο, λαμβανομένης υπόψη, μεταξύ άλλων, της αναγκαιότητας για τον κάτοχο της άδειας να έχει στη διάθεσή του αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα ούτως ώστε να κάνει απόσβεση των επενδύσεων που απαιτούνται για τη σύσταση εταιρίας εκμεταλλεύσεως καζίνο.

49 Τρίτον, όσον αφορά τη διαδικασία χορηγήσεως των επίμαχων στην κύρια δίκη αδειών, υπενθυμίζεται εκ προοιμίου ότι, μολονότι, κατά το παρόν στάδιο εξελίξεως του δικαίου της Ένωσης, η σύναψη συμβάσεων παραχωρήσεως υπηρεσιών δεν διέπεται από καμία από τις οδηγίες με τις οποίες ο κοινοτικός νομοθέτης ρύθμισε τον τομέα των δημοσίων συμβάσεων, εντούτοις, οι δημόσιες αρχές που συνάπτουν τέτοιες συμβάσεις οφείλουν να τηρούν τους θεμελιώδεις κανόνες των Συνθηκών, ειδικότερα δε τα άρθρα 43 ΕΚ και 49 ΕΚ, καθώς και τη συνεπαγόμενη υποχρέωση διαφάνειας (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 7ης Δεκεμβρίου 2000, C-324/98, Telaustria και Telefonadress, Συλλογή 2000, σ. I-10745, σκέψεις 60 και 61, της 21ης Ιουλίου 2005, C-231/03, Coname, Συλλογή 2005, σ. I-7287, σκέψεις 16 έως 19, της 13ης Οκτωβρίου 2005, C-458/03, Parking Brixen, Συλλογή 2005, σ. I-8585, σκέψεις 46 έως 48, της 13ης Απριλίου 2010, C-91/08, Wall, Συλλογή 2010, σ. I-2815, σκέψη 33, και της 3ης Ιουνίου 2010, C-203/08, Sporting Exchange, Συλλογή 2010, σ. I-4695, σκέψη 39).

50 Χωρίς κατ' ανάγκη να συνεπάγεται υποχρέωση προκηρύξεως διαγωνισμού, η εν λόγω υποχρέωση διαφάνειας, η οποία εφαρμόζεται οσάκις η οικεία παραχώρηση υπηρεσιών δύναται να προσελκύσει επιχειρήσεις εγκατεστημένες σε κράτος μέλος πλην εκείνου στο οποίο παραχωρούνται οι εν λόγω υπηρεσίες, επιβάλλει στην παραχωρούσα αρχή να διασφαλίσει, υπέρ όλων των πιθανών αναδόχων, προσήκουσα δημοσιότητα που να καθιστά δυνατό το άνοιγμα στον ανταγωνισμό του τομέα παραχωρήσεως υπηρεσιών καθώς και τον έλεγχο της αδιάβλητης διεξαγωγής των διαδικασιών αναθέσεως (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Sporting Exchange, σκέψεις 40 και 41 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

51 Η ανάθεση συμβάσεως παραχωρήσεως μιας υπηρεσίας, χωρίς να τηρηθεί η ελάχιστη διαφάνεια, σε οικονομικό φορέα εγκατεστημένο σε κράτος μέλος στο οποίο υπάγεται η αναθέτουσα αρχή συνιστά στην πραγματικότητα διαφορετική μεταχείριση εις βάρος οικονομικών φορέων εγκατεστημένων σε άλλα κράτη μέλη, οι οποίοι στερούνται παντελώς της δυνατότητας να εκδηλώσουν το ενδιαφέρον τους για την εν λόγω παραχώρηση. Η διαφορετική αυτή μεταχείριση αντίκειται στις αρχές της ίσης μεταχειρίσεως και της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας και συνιστά έμμεση δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγένειας, η οποία απαγορεύεται από τα άρθρα 43 ΕΚ και 49 ΕΚ, εκτός αν δικαιολογείται από αντικειμενικές περιστάσεις (βλ., συναφώς, προπαρατεθείσες αποφάσεις Coname, σκέψη 19, και Parking Brixen, σκέψη 50, καθώς και απόφαση της 17ης Ιουλίου 2008, C-347/06, ASM Brescia, Συλλογή 2008, σ. I-5641, σκέψεις 59 και 60).

52 Το γεγονός καθαυτό ότι η χορήγηση άδειας εκμεταλλεύσεως καζίνο δεν ισοδυναμεί με σύμβαση παραχωρήσεως υπηρεσιών δεν δύναται να δικαιολογήσει τη μη τήρηση των επιταγών που απορρέουν από το άρθρο 49 ΕΚ, και ιδίως της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως και της υποχρεώσεως διαφάνειας (βλ., συναφώς, προπαρατεθείσα απόφαση Sporting Exchange, σκέψη 46).

53 Συγκεκριμένα, η υποχρέωση διαφάνειας αποτελεί υποχρεωτική προϋπόθεση του δικαιώματος κράτους μέλους να χορηγεί άδειες εκμεταλλεύσεως καζίνο, ανεξαρτήτως του τρόπου επιλογής του ανάδοχου οικονομικού φορέα, δεδομένου ότι τα αποτελέσματα που έχει η χορήγηση τέτοιων αδειών ως προς τις επιχειρήσεις που είναι εγκατεστημένες σε άλλα κράτη μέλη και που δυνητικά ενδιαφέρονται για την άσκηση της δραστηριότητας αυτής είναι τα ίδια με τα αποτελέσματα συμβάσεως παραχωρήσεως υπηρεσιών.

54 Επιπλέον, υπενθυμίζεται ότι, οσάκις κράτος μέλος θεσπίζει σύστημα αδειοδοτήσεως που επιδιώκει θεμιτούς σκοπούς αναγνωριζόμενους από τη νομολογία, το εν λόγω σύστημα δεν μπορεί να νομιμοποιήσει μια κατά διακριτική ευχέρεια συμπεριφορά των εθνικών αρχών ικανή να καταστήσει άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης, και ιδίως εκείνες που αφορούν θεμελιώδεις

ελευθερίες όπως οι επίμαχες στην κύρια δίκη (βλ., μεταξύ άλλων, προπαρατεθείσες αποφάσεις Sporting Exchange, σκέψη 49, και Carmen Media Group, σκέψη 86).

55 Συγκεκριμένα, κατά πάγια νομολογία, για να δικαιολογηθεί καθεστώς προηγούμενης διοικητικής άδειας, ακόμη και αν παρεκκλίνει από θεμελιώδη ελευθερία, πρέπει το καθεστώς αυτό να στηρίζεται σε αντικειμενικά κριτήρια, που δεν δημιουργούν δυσμενείς διακρίσεις και είναι εκ των προτέρων γνωστά, έτσι ώστε να οριοθετεί την άσκηση της διακριτικής ευχέρειας των αρχών προκειμένου η ευχέρεια αυτή να μη χρησιμοποιείται με αυθαίρετο τρόπο. Επιπλέον, κάθε πρόσωπο το οποίο πλήττεται από περιοριστικό μέτρο που στηρίζεται σε μια τέτοια παρέκκλιση πρέπει να μπορεί να έχει στη διάθεσή του αποτελεσματικό ένδικο βοήθημα (βλ. προπαρατεθείσες αποφάσεις Sporting Exchange, σκέψη 50, και Carmen Media Group, σκέψη 87).

56 Στην υπό κρίση υπόθεση, διαπιστώνεται ότι η πλήρης αδιαφάνεια κατά τις δύο διαδικασίες χορηγήσεως αδειών εκμεταλλεύσεως καζίνο, με έναρξη ισχύος, αντιστοίχως, από 1ης Ιανουαρίου 1998 και από 1ης Ιανουαρίου 2001, δεν συνάδει προς τα άρθρα 43 ΕΚ και 49 ΕΚ.

57 Η Αυστριακή Κυβέρνηση περιορίστηκε να επισημάνει συναφώς ότι η σχετική διαδικασία αδειοδοτήσεως πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με το τότε ισχύον εσωτερικό δίκαιο ενώ ισχυρίστηκε ότι, κατά τον κρίσιμο εκείνο χρόνο, από τη νομολογία του Δικαστηρίου ουδόλως μπορούσε να συναχθεί οποιαδήποτε απαίτηση διαφάνειας. Η εν λόγω κυβέρνηση υποστηρίζει επίσης ότι οι οικονομικοί φορείς που πληρούσαν τις προβλεπόμενες στην εφαρμοστέα νομοθεσία προϋποθέσεις θα μπορούσαν να υποβάλουν αυτοβούλως την υποψηφιότητά τους για τη χορήγηση άδειας εκμεταλλεύσεως. Καμία όμως από τις ανωτέρω περιστάσεις δεν συνιστά δικαιολογητικό λόγο βάσει μέτρου παρεκκλίσεως που ρητώς προβλέπει η Συνθήκη ΕΚ ή επιτακτικού λόγου γενικού συμφέροντος που αναγνωρίζει η νομολογία του Δικαστηρίου που να μπορεί να δικαιολογήσει τη χορήγηση των επίμαχων στην κύρια δίκη αδειών υπό συνθήκες πλήρους αδιαφάνειας.

58 Κατόπιν των εκτιμήσεων αυτών, η απάντηση που πρέπει να δοθεί στο τρίτο ερώτημα είναι ότι η υποχρέωση διαφάνειας που απορρέει από τα άρθρα 43 ΕΚ και 49 ΕΚ καθώς και από τις αρχές της ίσης μεταχειρίσεως και της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας απαγορεύει τη χορήγηση, υπό συνθήκες παντελούς απουσίας ανταγωνισμού, όλων των αδειών εκμεταλλεύσεως καζίνο στο έδαφος κράτους μέλους.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

59 Λαμβανομένων υπόψη των απαντήσεων που δόθηκαν στο πρώτο και στο τρίτο ερώτημα, καθώς επίσης και του γεγονότος ότι, κατά το αιτούν δικαστήριο, όπως επισημάνθηκε και με τη σκέψη 26 της παρούσας αποφάσεως, υφίσταται αιτιώδης συνάφεια μεταξύ των στοιχείων της αντικειμενικής υποστάσεως του εγκλήματος για το οποίο κατηγορείται ο E. Engelmann και του ζητήματος αν είναι νόμιμος ο αποκλεισμός του από τη διαδικασία ενδεχόμενης αδειοδοτήσεώς του, παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

60 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφαίνεται:

1) Το άρθρο 43 ΕΚ έχει την έννοια ότι απαγορεύει νομοθετική ρύθμιση κράτους μέλους η οποία επιφυλάσσει την εκμετάλλευση τυχηρών παιγνίων σε καζίνο μόνο σε οικονομικούς φορείς που έχουν την έδρα τους στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους.

2) Η υποχρέωση διαφάνειας που απορρέει από τα άρθρα 43 ΕΚ και 49 ΕΚ καθώς και από τις αρχές της ίσης μεταχειρίσεως και της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας απαγορεύει τη χορήγηση, υπό συνθήκες παντελούς απουσίας ανταγωνισμού, όλων των αδειών εκμεταλλεύσεως καζίνο στο έδαφος κράτους μέλους.

(υπογραφές)